

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ І ТУРИМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА

**ТРАДИЦІЙНА КУЛЬТУРА
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ПЛАТФОРМА ДЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО
ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО
СУСПІЛЬНОГО ДІАЛОГУ**

Матеріали науково-практичної конференції

22-23 травня 2015 року

Харків – 2015

УДК 008:316.73](043.2)
ББК 71.045я431
Т65

Редакційна колегія:

Л.Г. Омельченко – директор Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва, заслужена артистка України

О.Г. Бугайченко – завідувач відділу інноваційних культурних проєктів та міжнародного співробітництва Обласного організаційно-методичного центру культури і мистецтва

Н.М. Роман – доцент, кандидат педагогічних наук

Адреса редакційної колегії: 61002, Україна, м. Харків, вул. Пушкінська, 62;
Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва.
Тел +380 (57) 700-26-62

Т65 Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу. Матеріали науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 року). – Харків, 2015.– 274с.

Збірку присвячено актуальним проблемам сучасної традиційної культури, які було висвітлено в ході роботи науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу», що відбулася в м. Харкові 22-23 травня 2015 року.

У представлених тезах та доповідях окреслено сучасні підходи до міжкультурного та міжрегіонального діалогу з позицій мистецтвознавства, історії, філософії, педагогіки та культури. Виявлено й обгрунтовано шляхи ефективного застосування традиційної культури в сучасному глобалізованому суспільстві. Окрему увагу приділено питанням взаємопроникнення та взаємозбагачення національних культур в історичному вимірі. В конференції взяли участь провідні науковці та досвідчені фахівці з різних регіонів України, а також із Молдови та Росії.

Для широкого кола дослідників, практиків, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами національного усвідомлення та самоідентифікації, перспективами розвитку традиційної культури та її ролі в міжкультурному та міжрегіональному суспільному діалозі.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками українською та російською мовами.

УДК 008:316.73](043.2)
ББК 71.045я431

Обласний організаційно-методичний центр культури і мистецтва, 2015

О.А. Желтобордова,
завідувач І науково-експозиційного відділу
Харківського історичного музею

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МУЗЕЙНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА НА ВИСТАВКАХ ТА ЕКСПОЗИЦІЯХ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

Харківський історичний музей – один із найбільших та найбагатших музеїв України, виступає хранителем національно-культурної спадщини українського народу, його багатой історії. Харківський історичний музей, як науковий та науково-освітній центр, поєднуючи містками історичної пам'яті невичерпні знання та духовні скарби, покликаний дієво впливати на формування особистості, прилучати громадян до надбань національної історико-культурної спадщини, виховувати почуття громадської гідності та патріотизму. Саме в цьому напрямку ведеться планомірна робота щодо музейної інтерпретації визначних сторінок української історії.

Одним із значних періодів історії України є виникнення та розвиток козацтва як феноменального явища, що має неоднозначні оцінки в сьогоденні. Але безперечно – це найвизначніший період української історії. У ХІМ наразі працюють дві виставки, що висвітлюють козацьку історичну добу: «Україна козацька. Погляд крізь століття», що презентує гетьманську хоругву ХVІІ ст., та експозиція «Наш край у ІХ-ХVІІІ ст.», де в контексті загального курсу з історії України висвітлюється славетна козацька епоха.

У даній статті представлено спробу показати нові тенденції в експозиційній роботі ХІМ на прикладі створення оновленої стаціонарної експозиції з історії Харківщини у ІХ-ХVІІІ ст., реекспозиції тематичних розділів доби Запорізької Січі та Слобідського козацтва, презентації козацьких гетьманських реліквій на виставці «Україна козацька: погляд крізь століття», створення пересувних виставок з історії виникнення козацтва та їх популяризація шляхом проведення інтерактивних заходів, недільних лекторіїв та екскурсій.

Музейна експозиція – це візитівка кожного музею, що визначає музей як особливий заклад культури, де знаходяться «свідки минулого». Проблема історичних експозицій та їх вплив на суспільство в наш час дуже назріла. У зв'язку з чим актуальності і необхідності набирає подолання кризи формування історичної

свідомості музейними засобами. Тому питання створення, оновлення, розширення, перебудови існуючих історичних експозицій надзвичайно актуальні в умовах постійного пошуку сучасних форм презентації історичного надбання.

Із 2004 року в Харківському історичному музеї до 350-річчя заснування міста Харкова була відкрита експозиція: «Наш край у ІХ – XVIII ст.», що висвітлює історію Слобожанщини вказаного періоду в контексті перебігу подій загальної історії України. Вона користується значною популярністю серед відвідувачів різних вікових груп та соціального статусу. Але слід зауважити, що окремі історико-теоретичні аспекти в сучасній історичній науці набули нового звучання. Тому деякі питання та особливо підходи в їх висвітленні застаріли й потребують переосмислення. Отже, постало питання про суттєву реекспозицію та наукове доопрацювання експозиційних розділів, що демонструють козацьку історію.

Із метою актуалізації історико-культурного надбання за допомогою музейної презентації, а також спираючись на досягнення сучасної історичної науки і музеології, при поданні історичного матеріалу зазначеного тематичного розділу слід розпочати із музейної презентації історичних джерел. Кожен період історії має типові письмові джерела – це документи державотворчого характеру, рукописи, літописи, розвідки, мемуарна література: в нашому випадку – це літописи: «Густинський», «Величка» та «Граб'янки»; жалувані грамоти та гетьманські універсали.

Одним із важливих завдань є створення ряду акцентів для того, щоб виділити людину-козака як члена суспільства. У вирішенні поставленого завдання при висвітленні історичного матеріалу необхідно презентувати якомога більше соціальних тем – наприклад, при трактовці законодавчих актів робити акцент на соціальні перетворення (козацтво як стан), доповнити темами про соціальні заворушення, повстання, війни, соціальні рухи (козацько-селянські повстання кінця XVI ст., національно-визвольна війна 1648-1657 рр.). Цікавими будуть матеріали про особисте життя видатних постатей – Д. Вишневецького, Б. Хмельницького, І. Сірка, І. Богуна, М. Кривоноса та ін.

Музейна презентація зумовлює використання раритетних, унікальних музейних експонатів, колекцій, атрактивні характеристики яких у повній мірі відповідатимуть інтересам відвідувачів. Тим самим це збільшить рейтингові показники експозиції. Розкриваючи дане питання, слід детальніше зупинитися

на презентації козацтва. Наразі актуальними стануть доповнення за наступними темами:

1. Д.І. Яворницький – як літописець Запорозького козацтва. За аналізом його творів розкрити питання виникнення козацтва та Запорозької Січі. Яскравим предметним супроводом даного тематичного розділу стануть козацькі прапори, гравюри, зразки козацької зброї, зображення козаків, портрети видатних кошових отаманів.

2. Козацьке літописання – як джерело для вивчення історії українського козацтва та подій Національно-визвольної війни середини XVII ст. Цікавим експозиційним рядом стануть портрет Б. Хмельницького, репродукція з картини «Чигирин», геральдичний щит роду Б. Хмельницького, гетьманські універсали та воєнні договори 50-х рр. XVII ст. – ксерокопії Зборівського трактату та Білоцерківського договору.

3. Дипломатія Б. Хмельницького. Особливої уваги потребують питання про Переяславську раду, заключення військового союзу між Росією та Гетьманщиною. Домінантою серед експонатів стануть правові документи – ксерокопії листів Б. Хмельницького та російського царя, жалувані грамоти на українські землі російським воєводам XVII-XVIII ст., одяг гетьмана (сучасна реконструкція).

Більш детального інформаційного наповнення та висвітлення в експозиції потребує період утворення і розвитку міста Харкова. Ключовим моментом історії Слобідської України є елемент прикордоння: поєднання української основи укладу життя слобожан та їх трансформація під впливом поєднання з російськими рисами (етнографія – побут, господарство, торгівля – ярмарок). Цікавою знахідкою є сучасна реконструкція карти міграції населення та заселення території Дикого поля. У зв'язку з цим актуальним є висвітлення основних етапів колонізації Слобожанщини та показ маловідомих документів, що стосуються заселення Слобідської України («Наказ царя Михайла про влаштування в Чугуєві Я. Острияниці і козаків, що переселилися з України», «Про поселення черкасів, які прийшли з-за Дніпра в м. Салтів в 1660-1705 рр. і побудову ними острогу», «Грамота від 28.03.1656 р. про призначення в Харкові першого воєводи В. Селіфонтова», «План Харківської фортеці XVII ст.») та книг («Книга Большому Чертежу», «Историко-статистическое описание Харьковской епархии» Філарета, «Апостол» (1576 р.)).

Дані матеріали значно доповняють презентацію історії Харківщини в експозиції, яскраво висвітлюючи загальні та специфічні риси-характеристики нашого краю. Виходячи з цього слід зазначити, що цікавий експозиційний ряд, органічно вписаний у виставковий простір – це складне поєднання науки й естетично-мистецьких канонів. Популярність майбутньої експозиції залежить від вдалого поєднання актуальних модерних тенденцій у художньо-архітектурному образі з дотриманням основного принципу наукової репрезентативності історичного матеріалу.

Наступним кроком у презентації козацької доби в ХІМ є виставка «Україна козацька: погляд крізь століття», присвячена висвітленню питань становлення та розвитку української державності часів козацтва. До уваги відвідувачів подаються унікальні документи та оригінальні предмети з історії Запорозької Січі, Гетьманщини та Слобідської України. Яскравим та значимим акцентом на виставці виступає холодна зброя – шаблі з особистої колекції Радзивілів та Йосипа Гладкого – останнього атамана Задунайської Січі. Для створення відповідної атмосфери та кращого сприйняття інформативного ряду за задумом як перехід у іншу епоху виступають твори живопису, покликані візуально занурити відвідувача у козацькі часи – репродукції відомих картин як то: «Запорожці пишуть листа турецькому султану» І. Рєпіна, оригінальний твір С. Васильківського «Бій козака Голоти», портрет Б. Хмельницького роботи С. Шматько, оригінальні альбоми з малюнками С. Васильківського та І. Самокиша, репродукція відомої козацької картини «Козак Мамай».

Особливістю даного виставкового проекту є презентація унікальної гетьманської хоругви кінця ХVІІ ст. з колекції ХІМ. Майже півстоліття – 42 роки – цей прапор уособлював найвищу державну владу в Гетьманщині. Надзвичайну цінність цієї пам'ятки підсилює і той факт, що це одне з трьох збережених гетьманських знамен (два інші перебувають за кордоном – у Москві та Стокгольмі), що зберігається на Батьківщині. Сучасна історія прапора представлена матеріалами по реставрації державної реліквії у 2007-2008 рр. міжнародною групою фахівців із України, Росії, Польщі та Італії, що відбувалася у Кракові; а також експонуванню на міжнародній виставці у Києві «Україна – Швеція: на перехрестях віків (ХVІІ-ХVІІІ ст.)».

Слід зауважити, що виставка користується чималою популярністю у різних категорій відвідувачів, насамперед школярів

та туристів. Доступність та незаангажованість подачі музейних матеріалів дозволяє створювати на базі виставки цікаві інтерактивні заняття, проводити лекторії по історії Запорізької Січі, розвитку Гетьманщини, історії українського державотворення: «Козацькому роду нема переводу», «Виникнення козацтва» та ін.

Отже, такий історично значущий період української історії як козаччина, має особливий підхід у висвітленні в експозиційній роботі ХІМ. Козацька тематика посідає одне із центральних місць у презентації історії України, та Харківщини зокрема, на виставках та експозиціях музею. Для популяризації вітчизняних історико-культурних надбань, особливо козацької епохи, використовуються традиційні та новітні науково-експозиційні, науково-просвітницькі методи роботи. Експозиції та виставки ХІМ завжди користуються попитом у харків'ян та гостей нашого міста.
